

בצל ה-7 באוקטובר: אתגרים ליחסי ישראל-יוון

אוונגליה אקריטידו¹ וגליה לינדנשטראוס | 7 בנובמבר, 2024 | גיליון 1911

השותפות בין ישראל ליוון משגשגת בשנים האחרונות, אולם המלחמה המתמשכת מאז ה-7 באוקטובר 2023 מעמידה במבחן את חוסנה של מערכת היחסים בין המדינות. יוון אמנם הביעה תמיכה איתנה בישראל וגינתה את הזוועות שביצע חמאס, אולם גם הצטרפה לבעלות ברית מערביות אחרות בהבעת דאגה לגבי משך המלחמה והיעדר יעד אסטרטגי ברור. סוגיה ספציפית שצריכה להדאיג את אתונה, היא הרטוריקה האנטי-ישראלית המתחזקת של טורקיה, שכן היא עשויה ללמד על אודות מוכנות גוברת של אנקרה ללקיחת סיכונים.

היחסים בין ישראל ליוון חוו מהפך עמוק במהלך העשורים האחרונים, על רקע הסביבה הפוליטית המשתנה. בשנות ה-80, בתקופת ממשלתו של אנדראס פפנדראו, התבלטה יוון כאחת המבקרות החריפות ביותר של ישראל באירופה, כשהיא מיישרת קו עם מדינות ערב ותומכת באופן פעיל במאבק הפלסטיני. קשרים דיפלומטיים עם ישראל כמעט ולא היו, ורק ב-1990, תחת ראש הממשלה קונסטנדינוס מיצוטאקיס (אביו של ראש ממשלת יוון הנוכחי), כוננה יוון יחסים דיפלומטיים מלאים עם ישראל וכך הייתה האחרונה במדינות אירופה לעשות כן.

בשנת 2010 חל שינוי חד ומפתיע לטובה ביחסי ישראל-יוון, בעקבות הקשר הקרוב שנוצר בין ראש הממשלה בנימין נתניהו לראש ממשלת יוון דאז, יורגוס פפנדראו (בנו של ראש הממשלה לשעבר אנדראס פפנדראו). קשרים אלה מילאו תפקיד מרכזי בעיצוב מחודש של עמדת יוון כלפי ישראל. השינוי אף הואץ עקב ההתדרדרות ביחסי ישראל-טורקיה לאחר תקרית המשט לעזה ב-2010, ובזכות הפוטנציאל לשיתוף פעולה אנרגטי, במיוחד סביב חיפוש גז טבעי ופרויקטים נלווים של תשתיות.

מאז מקפידות ישראל ויוון לטפח שותפות אסטרטגית, המתאפיינת בשיתוף פעולה רב-ממדי בתחומים שונים, ובתוכם ביטחון, אנרגיה, תיירות, מסחר, טכנולוגיה, תרבות וחדשנות. שתי המדינות חולקות נקודות מבט דומות לגבי אתגרים והזדמנויות אזוריים, וכן מטרה משותפת של טיפוח היציבות, הביטחון והשגשוג. המטרות המשותפות מתבטאות גם בשיתוף הפעולה

¹ אוונגליה אקריטידו, בעלת תואר שני בביטחון ודיפלומטיה מאוניברסיטת תל אביב, היא מתמחה במכון למחקרי ביטחון לאומי.

המשולש עם קפריסין. שלוש המדינות מקדמות במשותף את פרויקט Great Sea Interconnector (שנקרא בעבר EuroAsia Interconnector).

נושא הביטחון התפתח לכלל אבן פינה ביחסי יוון-ישראל וקיבל ביטוי ברור בשורת תרגילים צבאיים משותפים והסכמי רכש, דוגמת הפעלת המרכז הבינלאומי לאימוני טיס שהוקם בקלמטה על ידי חברת אלביט מערכות הישראלית, ורכישת החברה הביטחונית היוונית Intracom Defense (IDE) על ידי התעשייה האווירית הישראלית. התפתחויות אלו מדגישות את העמקת שיתוף הפעולה הצבאי ואת הסינרגיה הגוברת בין המדינות. בריאיון מיולי 2023 לעיתון היווני קתימריני, [שב ואישר](#) אלי כהן (אז שר החוץ של ישראל וכיום שר האנרגיה) את חוזה של השותפות האסטרטגית בין יוון וישראל, וכן את שיתוף הפעולה המשולש עם קפריסין. הוא הדגיש כי השותפות "איתנה כסלע" ובלתי מושפעת מגורמים חיצוניים, גם לא משיפור היחסים של ישראל עם טורקיה, שקדם לפרוץ המלחמה ברצועת עזה.

מתקפת הפתע של חמאס על ישראל ב-7 באוקטובר 2023 עוררה גל סולידריות כלפי ישראל ביוון. ראש ממשלת יוון קיריאקוס מיצוטאקיס גינה מיד את הזוועות והזדהה להגיע לביקור בישראל, כשהוא מצהיר כי בא "לא רק כבעל ברית, אלא כידיד אמת". הוא הדגיש את מחויבותה של יוון לזכותה של ישראל להגן על עצמה בהתאם לחוק הבינלאומי, והבטיח לראש הממשלה נתניהו ולעם בישראל: "אתם יכולים לסמוך על תמיכתנו ועזרתנו". גם נשיאת יוון, קתרינה סקלארופולו, תיארה את פעולות חמאס כפשעי מלחמה, אירחה באתונה משפחות של חטופים ישראלים והביעה תמיכה בקמפיין "מחזירים אותם הביתה".

בחודשי המלחמה הראשונים וכן כאשר חברות תעופה זרות רבות ביטלו טיסות לישראל בהמשך, נמל התעופה הבינלאומי באתונה הפך מוקד מרכזי עבור חברות תעופה ישראליות וסייע לחזרתם של ישראלים שביקשו להתייצב לשירות מילואים אך נתקלו בקושי להגיע לארץ. יתרה מכך, לאחר שטורקיה החליטה במאי 2024 להטיל איסור מוחלט על סחר עם ישראל, חלק מהמוצרים הטורקיים החלו להגיע לישראל דרך יוון כדי לעקוף את ההגבלות.

אולם, ככל שחולפים הימים מאז ה-7 באוקטובר, יוון מאמצת בהדרגה גישה זהירה יותר, המעידה כי למרות חשיבותם של היחסים הבילטרליים, יש שינויים גיאופוליטיים ונושאים פנימיים העשויים להשפיע על שיקוליה האסטרטגיים. לאחר הפגנת התמיכה הראשונית חל שינוי ברטוריקה היוונית, והיא החלה משקפת את הרוח הכללית המאפיינת מדינות רבות באיחוד האירופי. ראש הממשלה קיריאקוס מיצוטאקיס [הביע דאגה](#) לגבי "מידתיות" התגובה הצבאית של ישראל למתקפת חמאס והציע כי בעלות בריתה של ישראל יעבירו לה מסר הכולל "אמיתות קשות" על פעולותיה הצבאיות בעזה.

בימים שמיד לאחר מתקפת הטרור של חמאס, התקשורת היוונית שידרה מסרים תומכים, אולם עד מהרה עבר מוקד הדיווח למשבר ההומניטרי בעזה, שמאז שולט בסיקור, כולל בערוץ ERT הציבורי. על רקע הדאגה הרבה לסבל האזרחי, ישראל מתוארת לא פעם כ"מדינת טרור המבצעת רצח עם". דעה זו רווחת כיום בציבור היווני, ומעיבה על השותפות בין יוון לישראל.

הטינה הציבורית קיבלה ביטוי הן ביוני 2024 והן באוקטובר 2024, כאשר איגוד ENEDEP (איגוד עובדי המטענים בנמל פיראוס), המזוהה עם המפלגה הקומוניסטית, מנע העמסת מטעני תחמושת המיועדת לישראל.

ב-18 בספטמבר 2024 העבירה העצרת הכללית של האו"ם החלטה הקוראת לישראל "לסיים ללא דיחוי את נוכחותה הבלתי חוקית" במה שמכונה "השטח הפלסטיני הכבוש", עם תאריך יעד של 12 חודשים. ההצעה נתמכה על ידי 124 מדינות וביניהן יוון וקפריסין, למרבה אכזבתה של ישראל, שכן שתי המדינות נחשבות ידידות ובעלות ברית קרובות. ההצבעה של יוון הושפעה כפי הנראה משני גורמים מרכזיים: מחויבותה ל"תמיכה בלתי מסויגת בדין הבינלאומי" כפי שהוא מיוצג על ידי בית הדין הבינלאומי לצדק (ICJ), והצטרפותה הקרובה למועצת הביטחון של האו"ם במעמד חברה לא קבועה, החל מה-1 בינואר 2025.

עמדתו של ראש הממשלה קיריאקוס מיצוטאקיס כלפי המלחמה בין ישראל לחמאס ולחיזבאללה עברה שינוי ברור. ניתן להיווכח בשינוי הטון מריאיון שנתן לכריסטיאן אמנפור מ-CNN ב-24 בספטמבר 2024, כמעט שנה לתוך המלחמה. מיצוטאקיס הטיל אחריות על ישראל להיעדר הפסקת אש, וטען, "הבהרנו היטב לידידינו הישראלים שהיו הזדמנויות להגיע להפסקת אש... וההזדמנויות הללו לא נוצלו". הוא הוסיף ואמר כי "כל עוד לא מגיעים להפסקת אש בעזה, החטופים לא ישוחררו, בהכרח שיהיו עוד קורבנות בנפש, שרק יצטרפו לקטסטרופה ההומניטרית המתרחשת, וחיזבאללה ימשיך למצוא סיבה להמשיך לשגר טילים על ישראל".

בנאומו במושב ה-79 של העצרת הכללית של האו"ם, ראש ממשלת יוון הצהיר אמנם כי יוון תומכת בישראל מתחילת המלחמה, אולם דבריו היו משולבים בביקורת. מיצוטאקיס הדגיש את תמיכתה של יוון בזכותה של ישראל להגנה עצמית, אולם במקביל קרא לכל הצדדים, כולל ישראל, לפעול לשיכון המתיחות. התעקשותו שיש להימנע "בכל מחיר" ממלחמה כוללת בדרום לבנון העידה על עמדה הגורסת שעל ישראל לנהוג באיפוק בתגובתה לפרובוקציות המתמשכות של חיזבאללה. יצוין גם שמיצוטאקיס נמנע מלהזכיר בדבריו ישירות את חמאס או את חיזבאללה. כן הבהיר כי יוון "תומכת באופן מלא בהפסקת אש מיידית של 21 יום", מה שנגד את מדיניותה של ישראל בשעתו. יתרה מזאת, הוא קרא לפתרון שתי המדינות כדרך היחידה לשלום ויציבות באזור ורמז לצורך בקריאה לקהילה הבינלאומית להפעיל לחץ להקמת "מדינה פלסטינית מתפקדת וריבונית" - מהלך שעומד בסתירה למדיניות הממשלה הנוכחית בישראל. מיצוטאקיס היה אמור להיפגש עם נתניהו בשולי העצרת הכללית של האו"ם, אולם הפגישה לא התקיימה מכיוון שנתניהו בחר לקצר את ביקורו בעקבות ההסלמה במתיחות מול חיזבאללה. שרי החוץ של יוון וקפריסין קיימו בניו יורק שיחות משולשות עם עמיתיהם ממצרים ומירדן. הפגישה המשולשת האחרונה בין ישראל, קפריסין ויוון ברמת שרי החוץ התקיימה באפריל 2023, וברמת ראשי מדינות - בספטמבר 2023.

ובכל זאת, בעקבות האירועים ב-1 באוקטובר 2024, במהלכם תקפה איראן את ישראל ישירות בפעם השנייה בירי טילים, וחמאס ביצע ביפו פיגוע טרור רצחני שאחד מקורבנותיו היה אזרח

בעל אזרחות יוונית-ישראלית כפולה, גינה מיצוטאקיס בחריפות את המתקפה האיראנית וחזר ואישר את תמיכתה של יוון בישראל. במלחמה הרב-חזיתית שישראל מנהלת, יש לצפות לכך שהגורמים הרשמיים ביוון ימשיכו להציג עמדה לא עקבית כלפי פעולותיה של ישראל, אולם ישראל עדיין יכולה לסמוך על אהדתה הבסיסית של יוון. עם זאת, תמיכתה של יוון תיחלש כל אימת שפעולותיה של ישראל ייתפסו כשנויות במחלוקת בזירה הבינלאומית - דפוס שנראה גם ביחסים בין ישראל למדינות מערביות ידידותיות נוספות.

ליחסים בין ישראל ליוון יש פן ייחודי, והוא ההקשר לטורקיה. מאז פרוץ המלחמה הגיעו יחסי ישראל עם טורקיה לנקודת שפל, ולכאורה היה בכך כדי לדחוף את ישראל ויוון לחזק עוד את קשריהן. עם זאת, מעבר לביקורת על פעולות ישראליות מסוימות במלחמה, הקשרים בין ישראל ליוון נותרו כפי שהם ולא התהדקו, בין היתר בשל תהליך התקרבות בין יוון לטורקיה, שהחל לאחר רעידת האדמה הקשה שפקדה את טורקיה בפברואר 2023. ובכל זאת, הרטוריקה המאיימת של טורקיה נגד ישראל והאשמה המופרכת את ישראל בכוונות התפשטות לתוך שטח טורקי, אמורות לעורר דאגה גם ביוון. נכונותה של טורקיה להחמיר מצב רגיש ממילא מעידה על סף גבוה של סובלנות לסיכון, שעשוי להתבטא גם בחזיתות נוספות, כפי שקרה בשנים 2019-2020 במזרח הים התיכון - בתקופה זו אירעו מספר תקריות עקב פרובוקציות של טורקיה באזורים שבהם לטענתה הגבולות הימיים שנויים במחלוקת, כולל מיני-היתקלות בין ספינות מלחמה יווניות וטורקיות. בהקשר זה, ראוי לזכור שגם תקרית המשט ב-2010 נתפסה ביוון כבעייתית, בין היתר משום היותה עדות לכך שטורקיה מתנהלת באופן אסרטיבי יותר במזרח הים התיכון. לכן, ייתכן שגם הרטוריקה המאיימת של טורקיה נגד ישראל לא תסתיים במילים בלבד - אפשרות שתהיה בעלת משמעות גם ליחסים בין ישראל ליוון.

עורכי הסדרה: ענת קורץ ואלדד שביט